

INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"

POLISH-UKRAINIAN EDUCATIONAL FORUM

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

**JULY 24-26, 2026
KRAKOW, POLAND**

INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"

POLISH-UKRAINIAN EDUCATIONAL FORUM

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

July 24-26, 2026

Krakow, Poland

This edition was approved for publication on August 10, 2026.

Published in A4 format online on website:

<https://naukainfo.com/conference?id=142>

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State
Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series
DK № 8227, dated April 23, 2025.

Krakow, Poland
2026

UDC 001.3-048.35:0/9](06)

Proceedings of the International scientific and practical conference “Polish-Ukrainian Educational Forum” (July 24-26, 2026) / Publisher website: www.naukainfo.com. – Krakow, Poland, 2026. - 76 p.

ISBN 978-617-8680-87-9

<https://doi.org/10.64828/conf-142-2026>

The recommended citation for this publication is:

Shevchenko T. G. Research into the specifics of the development of performing arts in Ukraine under martial law // Polish-Ukrainian Educational Forum : proceedings of the International scientific and practical conference (July 24-26, 2026). – Krakow, Poland : naukainfo.com, 2026. - Pp. 15-21. - URL: <https://naukainfo.com/conference?id=142>

Editor

Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

The collection of scientific articles is a scientific and practical publication that includes research papers by students, postgraduate students, Candidates and Doctors of Sciences, researchers, and practitioners from Ukraine, Europe, neighboring countries, and beyond. The articles reflect studies of processes and changes in the structure of modern science. This collection is intended for students, postgraduate and doctoral candidates, educators, researchers, practitioners, and all those interested in current trends in the development of modern science.

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: <https://www.naukainfo.com>

© Publisher website: naukainfo.com, 2026

© Ukrainian Institute of Scientific Strategies (UISS), 2026

© All authors, 2026

Мінаєв Андрій В'ячеславович
кандидат історичних наук, доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ІДЕЇ ГЕНРІ СЕНТ-ДЖОНА БОЛІНГБРОКА

Анотація. Автором розглядається інтелектуальна спадщина в галузі методології історії англійського політика, державного діяча та мислителя доби Просвітництва Генрі Сент-Джона Болінгброка. Зокрема, висвітлено погляди останнього на істориків, суспільне значення вивчення історії, предмет історичного дослідження, принципи критичного аналізу джерел та методи історичного пізнання. На думку автора, історико-методологічні ідеї Болінгброка не лише суттєво випередили свій час, але й значно вплинули на подальший розвиток історичної науки.

Ключові слова: доба Просвітництва, Генрі Сент-Джон Болінгброк, методологія історії, суспільне значення вивчення історії, предмет історії, методи історичного пізнання, історичні джерела та їх критика.

Доба Просвітництва стала особливим етапом у становленні та розвитку історичної науки. На думку Н. Яковенко, саме в цей час історична наука вперше набуває виразного філософського виміру («переживає свою першу філософізацію»), адже тоді історики почали прагнути не лише описувати минуле, але й раціонально пояснювати закономірності історичного процесу та осмислювати його внутрішній зміст [1, с. 103]. І неабияка роль у започаткуванні цього інтелектуального повороту належить англійському політику, державному діячеві та інтелектуалу Генрі Сент-Джону Болінгброку, одному з перших мислителів, які поставили питання про необхідність нового, просвітницького підходу до історичного знання.

Нині постать Генрі Сент-Джона Болінгброка залишається поза увагою широкого загалу, за винятком вузького кола фахівців-істориків. Для ширшої аудиторії його ім'я найчастіше асоціюється не з реальними політичними чи інтелектуальними досягненнями, а з художнім образом, створеним французьким драматургом Е. Скрібом у п'єсі «Стакан води» та популяризованим її інсценізаціями й екранізаціями. У драматичному творі Болінгброк постає талановитим, але позбавленим моральних принципів майстром політичної інтриги, який цинічно пояснює власне сходження до влади та подальшу втрату державних посад випадковим збігом обставин (своїм знанням модного танцю чи раптовою хворобою), а не особистими якостями чи державницьким хистом [2, р. 11-12].

Проте цей літературний персонаж лише умовно спирається на свій історичний прототип. Випускник Оксфордського університету, Болінгброк свого часу багато подорожував континентальною Європою, вивчив декілька мов, був депутатом парламенту, в якому, як хороший оратор, став одним із популярних та впливових політиків та лідерів партії торі, впродовж багатьох років займав посади спочатку військового міністра, а згодом – державного секретаря (тобто, фактично міністра закордонних справ) Англії; утім, зі сходженням на англійський престол Ганноверської династії, а в парламенті, відповідно, встановлення домінування партії вігів, його політична кар'єра завершилася й він надовго став вигнанцем [3, с. 89-90].

Можна однозначно стверджувати, що реальна історична постать Генрі Сент-Джона була значно складнішою й масштабнішою, ніж її художня інтерпретація Е. Скрібом. Так, Г. Хлібовська звертає увагу, що Болінгброк належав до числа тих політичних діячів, які закладали підвалини нового європейського міжнародного порядку, заснованого на принципі рівноваги сил [3, с. 88-92]. Л. Зашкільняк підкреслює значення Болінгброка як одного з оригінальних представників історико-філософської думки доби Просвітництва, чий погляд на історію суттєво вплинули на французьку інтелектуальну еліту, зокрема, на Вольтера (причому, ще до моменту офіційної публікації праць англійського мислителя) та збагатили розвиток просвітницької філософії та методології історії [4, с. 90]. Так само, згідно з висновками Дж. Х. Брамфіта, саме особисте спілкування з Болінгброком у Франції під час вигнання останнього з батьківщини стимулювало інтерес Вольтера до історичної науки, про що свідчать власні спогади Вольтера про неймовірну ерудицію англійського лорда щодо історії [5, р. 7].

Не менш вагомим виявився його вплив і на інших представників європейської інтелектуальної еліти XVIII ст. Так, Р. Шеклтон наголошує на концептуальному впливі ідей Болінгброка на політичну філософію Монтеск'є, зокрема на його розробку теорії розподілу влади [6, р. 54, 298]. Не менш показовим є й ставлення до Болінгброка з боку Александра Поупа, який називав його своїм наставником, філософом і другом та під впливом спілкування з ним створив знаменитий філософський твір «Есей про людину» [7, с. 278–279]. Висловлюються навіть припущення, що окремі риси особистості та біографії Болінгброка стали основою для створення образу Гуллівера у знаменитому романі Джонатана Свіфта. Зокрема, Ч. Ферс обґрунтовує цю гіпотезу очевидними паралелями між життєвими подіями англійського політика та літературного персонажу: в обох випадках мали місце велика роль у завершенні виснажливої війни, звинувачення з боку опонентів у таємних зносинах із ворогом та вимушена еміграція задля уникнення упередженого судочинства [8, р. 244].

Однак попри безсумнівний масштаб його інтелектуальної спадщини, ім'я Болінгброка протягом тривалого часу залишалося на периферії історичної пам'яті. М. Барг пояснював цю обставину тим, що тривале домінування партії вігів у політичному та інтелектуальному житті Британії не могло не вплинути на літературну спадщину Болінгброка – одного з лідерів та ідеологів партії торі [7, с. 278]. Варто відзначити, що дуже несприятливо позначився на його репутації наступний крок: після встановлення в Англії Ганноверської династії він прийняв пропозицію яacobітського претендента на англійський престол і деякий час обіймав посаду державного секретаря при дворі останнього; не можна не погодитись із М. Баргом у тому, що цей вчинок свідчить про відсутність у Болінгброка «не тільки політичної тверезості, а й простої доброчесності, адже насправді Болінгброк аж ніяк не був прихильний до справи яacobітів» [7, с. 285]. Тому дійсно не можна заплішувати очі на внутрішній психологічний конфлікт англійського мислителя, в якому активна політична діяльність затьмарила значення Болінгброка як автора глибоких трактатів; неоднозначність його моральних вчинків відсунула на другий план принципівості його теоретичних поглядів, а честолубний державний діяч майже повністю заслонив собою філософа, який наприкінці життя критично переосмислював власну молодість і з іронією оцінював пристрасті, що колись визначали його ж власну поведінку [7, с. 278].

Переходячи до аналізу історико-методологічних ідей Болінгброка, варто зауважити, що найповніше свої концептуальні погляди він виклав у праці «Листи про вивчення і користі історії» [9], що були написані в 1735 р., а видані в 1752 р. [1, с. 106], вже після смерті автора. На думку М. Барга, «Листи...» за стилем є англійським зразком філософського есею доби Просвітництва і уподібнені легкій та невимушеній бесіді вчителя з учнем [7, с. 275].

Варто відзначити, що наскільки Болінгброк високо цінував історію, настільки ж скептично він ставився до шанувальників історії. Вже у першому листі він із притаманним йому сарказмом здійснив їхню своєрідну «класифікацію»: мовляв, одні з них лише прагнуть розваг і читають життєписи древніх діячів, як колись читали казки; другі через нестачу власних думок набивають собі голови голими фактами і сентенціями, щоб справити враження на інших; треті самі не стають розумнішими від історії, однак полегшують її вивчення іншим («... це ті, хто робить хороші копії з поганих рукописів, роз'яснює значення незрозумілих слів...») [9, с. 7-8]. Однак найбільше від автора дістається останній, четвертій категорії любителів історії – власне, попереднім та сучасним йому професійним історикам, які є людьми дуже освіченим і шанованим, але мають у своєму розпорядженні одні й ті ж самі джерела, яких навряд чи стане більше; ці джерела давно використані ними для створення власних теорій у будь-яких комбінаціях, однак самі джерела є сумнівними, тому їхні теорії – це лише чаклунські примарні палади, які зникають безслідно після зняття закляття [9, с. 8-9]. Що ж потрібно зробити історикам, на думку автора? Потрібно ретельно і безпристрасно дослідити самі основи історичної науки (тобто джерела, на яких вона базується) для того, щоб не вклонятись думці авторитетів і не давати цим авторитетам нав'язувати іншим хибні знання [9, с. 9].

По суті центральне місце в концепції Болінгброка посідало розуміння історії як практичного джерела людської мудрості, що спирається на конкретні прецеденти минулого: історія для нього є прикладною філософією, що навчає людину правильно діяти в різноманітних життєвих обставинах, апелюючи до прикладів діячів минулих епох, тобто, фактично, до досвіду попередніх поколінь [9, с. 25]. Подібне трактування було характерним для мислителів доби Просвітництва, однак Болінгброк сформулював це раніше, ніж більшість його колег. Водночас він застерігав від механічного перенесення історичних прикладів на сучасність. На його думку, справжня користь історії полягає не у наслідуванні конкретних учинків видатних діячів минулого, а у з'ясуванні причин, мотивів і конкретних обставин, що зумовили їхні вчинки; інакше кажучи, для адекватного

осмислення історичних подій необхідно враховувати той історичний контекст, у межах якого вони відбувалися [9, с. 25-26].

На переконання Болінброка, вивчення історії виконує в суспільстві дуже важливі функції. По-перше, воно може допомогти позбутись різного роду локальних, регіональних та національних міфів, уявлень та упереджень, отриманих людьми в дитинстві через виховання, а також звільнитись від марнославства, яке змушує цілі народи вірити, що вони є кращими за інших [9, с. 16]. По-друге, історія відновлює справедливість, рано чи пізно охарактеризувавши негідника негідником, а чесну людину, відповідно, чесною людиною, навіть якщо цього не вдалося зробити за їхнього життя [9, с. 18-19].

Зрештою, третьою з найважливіших переваг історичного пізнання Болінброк вважав його здатність компенсувати природні межі індивідуального людського досвіду, адже вивчення історії розширює для нас простір і подовжує час, тим самим фактично доповнюючи індивідуальний життєвий досвід колективним історичним. Окрема людина спроможна спостерігати лише незначний відрізок історичного часу, через що багато суспільних процесів здаються їй випадковими та позбавленими внутрішньої закономірності, натомість історія відкриває можливість простежити виникнення, розвиток і завершення явищ, виявляючи їхній причинно-наслідковий характер; саме тому мислитель підкреслював, що людський досвід є обмеженим як початком, так і кінцем індивідуального життя, тоді як історія дозволяє подолати ці часові межі [9, с. 19-20].

Новаторськими були міркування Болінброка щодо предмета історичної науки. Його підхід істотно випереджав уявлення, поширені серед більшості сучасників, адже він визначав універсальним предметом історичного пізнання людину. Для повного розуміння людського ества, наголошував автор, необхідно досліджувати її прояви в різних історичних епохах, країнах, формах державного устрою та життєвих ситуаціях («у житті і смерті»). Лише історія здатна відтворити таку багатоманітність людського існування, а отже, історія будь-яких народів є цінною настільки, наскільки вона переконливо розкриває людські характери та вчинки, допомагаючи людині краще зрозуміти не тільки минуле, але й власну природу [9, с. 62].

Вагомий внесок Болінброк зробив і у формування уявлень про принципи роботи історика з джерельною базою та методи історичного дослідження. Ці погляди так само значною мірою випередили розвиток історичної науки не лише його часу, але й наступних століть.

Так, особливу увагу Болінброк приділяв проблемі достовірності історичного знання та принципам роботи з історичними джерелами, виходячи з власного усвідомлення того, що жодне джерело саме по собі не може розглядатися як безумовний носій історичної істини. Мислитель наголошував: як світська, так і церковна історія нерідко зазнавали свідомих перекручень, або й навіть фальсифікацій, а тому реконструкція минулого потребує особливо критичного ставлення до будь-яких історичних свідчень [9, с. 46-49]. З огляду на це, Болінброк обґрунтовував необхідність зіставлення різних повідомлень про одну й ту саму подію, адже, на його переконання, встановлення історичної істини можливе лише за умови порівняння паралельних свідчень задля виявлення тих фактів, які знаходять підтвердження у кількох джерелах; якщо ж різні повідомлення не дозволяють досягти такого узгодження, історик не повинен беззастережно приймати жодну із запропонованих версій минулого [9, с. 46-49]. Можна стверджувати, що саме критичний аналіз джерел, заснований на зіставленні різних авторських свідчень, а також на здоровому глузді, логічній аргументації та неупередженості дослідника, сприймався ним чи не головним інструментом історичного пізнання, бо розглядався як метод відновлення історичної істини [9, с. 49].

Цікаво, що при цьому мислитель підкреслював, що навіть памфлетна література чи політично заангажовані історичні твори можуть містити цінну інформацію, проте користуватися такими текстами необхідно з особливою обережністю: не піддаватися авторським оцінкам, не сприймати без перевірки емоційні характеристики чи категоричні судження, а зосереджувати увагу передусім на фактичному матеріалі та переконливості наведених аргументів; лише такий підхід, на думку Болінброка, дає можливість наблизитись до історичної істини [9, с. 161].

Підсумовуючи все викладене вище, можна констатувати, що історико-методологічна спадщина Генрі Сент-Джона Болінброка посідає значно важливіше місце у становленні методології історичної науки, ніж традиційно прийнято вважати, адже його інтелектуальний спадок фактично заклав підвалини модерної методології історичної науки. Роздуми про суспільне призначення історії, предмет історичного дослідження, принципи критичного аналізу джерел та заснований на ньому метод історичного пізнання суттєво випередили свою добу. Багато сформульованих ним положень згодом стали невід'ємною складовою методології історичної науки, а окремі з них не втратили свого евристичного значення й у сучасних історичних студіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Яковенко Н., Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 375 с.
2. Scribe E. A glass of water / translated by R. Cornthwaite. Lyme, New Hampshire, 1995: A Smith and Kraus Book, 1st ed., 1995. XIV, 91 p.
3. Хлібовська Г. Англійський мислитель Генрі Болінгброк (1678–1751 pp.) про принцип «рівноваги сил» у міжнародних відносинах. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: історичні науки. Луцьк. 2017. № 4 (353). С. 88-93.
4. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів: Львівський державний університет ім. Ів. Франка, 1999. 224 с.
5. Brumfitt J. H. Voltaire: Historian. [1st ed. reprinted]; with new preface, London: Press at Oxford University Press, 1970. X, 178 p.
6. Shackleton R. Montesquieu: A Critical Biography. Oxford. Oxford University Press, 1961. XV, 432 p.
7. Барг М. Историческая мысль английского просвещения: Болингброк. Болингброк. Письма об изучении и пользе истории / Пер. С. М. Берковской, А. Т. Парфенова, А. С. Розенцвейга. Прим. Ф. Н. Арского, Т. А. Павловой. Статья и общая редакция М. А. Барга. М.: Наука, 1978. С. 274-315.
8. Firth C.H. The Political Significance Of Gulliver's Travels. Proceedings of the British Academy, Vol. IX (1919). Oxford University Press, 1919. Reprinted 1974. Gloucester, Massachusetts: Peter Smith, 1974. P. 237-259.
9. Болингброк. Письма об изучении и пользе истории / Пер. С. М. Берковской, А. Т. Парфенова, А. С. Розенцвейга. Прим. Ф. Н. Арского, Т. А. Павловой. Статья и общая редакция М. А. Барга. М.: Наука, 1978. 360 с.

POLISH-UKRAINIAN EDUCATIONAL FORUM

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

July 24-26, 2026

Krakow, Poland

Editor
Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: <https://www.naukainfo.com>

The editorial board reserves the right to edit and shorten materials. The opinions of the authors may not always coincide with the viewpoint of the editorial board and publisher. Authors bear full responsibility for the published material (for the accuracy of facts, quotes, personal names, geographic names and other information).

This edition was approved for publication on August 10, 2026.

Published in A4 format online on website: <https://naukainfo.com/conference?id=142>

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series DK № 8227, dated April 23, 2025.